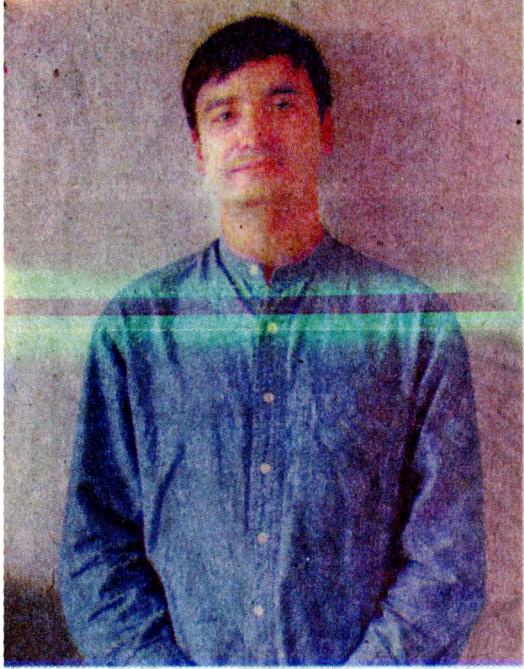

ઉજબેક કવિની મુલાકાત

ગુબેકસ્તાન મધ્ય એશિયામાં આવેલો ચારે બાજુ જમીનથી ઘેરાયેલો R.D. કરોડની વસતિઓ દેશ છે. આપણે ઉજબેકસ્તાનને સ્વર્ગસ્થ લાલબાહાદુર શાસ્ત્રીજી જ્યાં નિધન પામ્યાહતાંને તાશકં શહેરથી અને એતિહાસિક સમર્કંડ અને બુખારાના શહેરોથી ઓળખીયે છીએ.

જાન્યુઆરી - ૦૬નાં પ્રશ્ન સપ્નાહમાં ન્યુ ડિલ્હીખાન 'કથા' સંસ્થાએ ઘેરાયેલ 'કથા' એશિયા ઉત્ત્સવ'માં ઉજબેકસ્તાનનાં એક યુવાન કવિ અને બીજી બે કવિયાનોને મળવાનું થયું. ત્રણે નેશનલ યુનિવર્સિટીઓફ ઉજબેકસ્તાન, તાશકં સાથે કવિ, અનુવાદક અને સંશોધકની હેસિયતથી ઘેરાયેલ છે. ભારતીય સંકૃત અને ભારતીય લાગણીશીલનાં પાડું છે.

યુવાન કવિ આજામ ઓલીદોવનો એક, મને આવડ્યો તેવો, ઈન્ટરવ્યુ મે લીધો હતો. 'કુલધાર'નાં સુધી વાચકોને ઉજબેક સાહિત્યની એક ઝૂપરેખા માટે અને આપણી સાહિત્યિક સમૃદ્ધિનાં વૈરિવિક વ્યાપ વિશેનો અંદાજ મળે એ આ ઈન્ટરવ્યુ પાછળનો હેતુ છે.

પ્રસ્તુત છે આજામ આબીદોવ સાથેના એક મુલાકાતનાં થોડાંક અંશ...

તમારી સાહિત્યિક પ્રવૃત્તિઓ વિશે થોડુંક કહો.

હું ઉજબેક અને અંગેજ્લ ભાષામાં કવિતા લખ્યું. દૂરી વાતાઓ પણ ઉજબેક ભાષામાં લખ્યું. આ ઉપરાં, અંગેજ્લ, કેચ, તુર્કી અને રશિયન ભાષામાંથી ઉજબેક ભાષામાં અને ઉજબેકમાંથી ઉપર્લી તમામ ભાષામાં અનુવાદ પણ કરું છું.

ઉજબેકસ્તાનનાં પાટનગર તાશકંની નેશનલ યુનિવર્સિટી ઓફ ઉજબેકસ્તાનમાં હું અધ્યાપક છું. અત્યાર સુધી મારા બે કવિતા સંગ્રહો ઉજબેક ભાષામાં પ્રસિદ્ધ થયા છે. આઈ ગય પુસ્તકો અને ત્રણ કવિતા સંગ્રહો પણ ઉજબેકમાંથી અંગેજ્લમાં અનુવાટિત કરી ગ્રાગ કરાવ્યા છે.

તમારા દેશ વિશે થોડું...

ઉજબેકસ્તાન મધ્ય એશિયામાં આવેલો ચારે બાજુ જમીનથી ઘેરાયેલો (Land Locked) સુંદર દેશ છે. તમારા સ્વર્ગવારી પ્રધાનમંત્રી લાલબાહાદુર શાસ્ત્રીનું જે શેરેરમાં અકાળે નિધન થયું હતું. એ તાશકં શહેર ઉજબેકસ્તાનનું પાટનગર છે. સોવિયટ મુનિયનની ચુંગાલમાંથી અમને આજાદ થયાને ૧૪ વર્ષ થયા છે.

અમારી વસતિ R.D. કરોડની છે, જેમાં ૧૦% વસતિ ઉજબેક લોકોની છે જે મુલિમ ધર્મ માણે છે. બાકીનાં રશિયન અને ફિગાક મૂળનાં

ઉજબેકસ્તાન મધ્ય એશિયામાં આવેલો ચારે બાજુ જમીનથી ઘેરાયેલો સુંદર દેશ છે. રવીન્દ્રનાથ ટાગોરના સાહિત્યસર્જનના આઈ ગ્રંથ ઉજબેક ભાષામાં અનુવાટિત થયા છે ઉજબેક સાહિત્ય ટાગોર શૈલીથી સારું અંદું પ્રભાવિત થયું છે

લોકો છે, અમારું અર્થતંત્ર મહદદંશેખેત્રીપ્રધાનછે. કપાસ અમારો મુખ્ય પાક છે. સોનાની ખાણોની દાટિએ દુનિયામાં અમે સતતમાં છીએ. 'સોમ' અમારું ચલાય છે, ૧૨૦૦ સોમ એટેલે ૧ ડોલર.

ઉજબેક સાહિત્યનો શું ઈતિહાસ છે?

ઉજબેક કવિઓ હમી સદીથી ફારસી, અરેબિક અને તુર્કી ભાષામાં કવિતા લખતા હતાં પણ ઉજબેક ભાષામાં નોંધપાત્ર માટે હાલ સરકાર તરફથી 'એલીશા નેવોય એવોડ' પણ એનાયત થાય છે.

એલીશા નેવોય સિવાયનાં બીજા સાહિત્યકારો?

તુર્કી નામનો એક પ્રસિદ્ધ કવિ હતાં રહેયો. મીરજા બાબર (જેને તમે મોગલ સમાટ તરીકે ઓળખ્યો છો) પણ નોંધપાત્ર ઉજબેક સાહિત્યકાર હતો. એણે ગેજલ, રૂબાયત, સંગીતનાં ક્રોનોમાં ધાર્યુ પ્રદાન કર્યું હતું. બાબર રાણામાં સાહિત્ય અને સંગીત પણ શીખવતો. બાબર સિવાય મશરૂબ, મુકીની, કુરકાત જેવાં પણ બીજા કવિઓ હતાં.

એ પછી ચુલ્લાયોન, શીતરત, ઉસ્માન નાસીર જેવા સરસ કવિઓ આવ્યા. અબ્દુલ્લા કાદીરી જેવા ગંધકારો પણ આવ્યા.

હ્યાત કવિઓ / લેખકો ?

અબ્દુલ્લાહ એલીરીયોવ, એર્કાની વાહીદોવ, ઘાયાય બેરીઆવા, જમાલ કમાલ, બહરોમ રૂગી મહમ્મદ - આ બધાં ઉજબેક કવિતાનાં હાલના મોટા ગજાનાં સર્જકો છે.

લેખોવ મીરજાયોવ પણ ઉજબેકસ્તાનની બહુ પ્રસિદ્ધ કવિયારી છે. (સામે બેઠેલ લેખોવ સામે મ્રશંસાત્મક ઈશ્વરો કરે છે, તેભોવ શાલીના સિમત કરે છે...) હાલમાં પણ બીજી એક કવિયારી છે.

ઉજબેક સાહિત્યમાં કવિ / કવિયારીની

આટલી બ્ધી ભરમાર કેમ ?

અમે કવિતા પસંદ પ્રજા છીએ. કવિતા

વિસ્મય

નિમણ પટેલ

અમારું સાંસ્કૃતિક વળગાણ છે. ધારાઓ ઉજબેક લોકો પોતાની પાસે એક ડારી રાખે જેમાં એઓ ગમતી કવિતાઓ લખતાં રહે છે. લગ્ન જેવા શુભપ્રસંગે પણ કવિતાનું પણ એ નિયમિત સામાજિક શિરસ્તો છે. ઉજબેકસ્તાનમાં કવિતા સંચાલ પ્રકારિત કરવા માટે પ્રકાશકો પણ ઉન્સુક હોય છે. અમારી કવિતાઓ સુશીલાદાની પ્રવાહી અસર છે. પ્રાસસભર કવિતાઓ અમને વધુ પસંદ છે.

અમારા ભારતીય સાહિત્યથી ઉજબેક પ્રજા પરિચિત છે?

(તરત જવાબ આપે છે) હા... ટાગોરાં ૧૯૮૮ માઝુરી - ૨ (જુઓ પાણું-૨)

ખોટનો દ

નથી એટલે આવા ખાસ દિવસોમાં માણસ જેવી ચેષ્ટા કરીને હજુપણ માણસ છીએ એવો દેખાય કરીએ છીએ.

ગઈ ચૌદ્દી કેઢ્યુંની દ્વારાલાને કુલ્લિયિ સુઝી, એણે નક્કી કર્યું કે બાંધું કર્યું કે સુર વડે જગતને પ્રેમનો સંદેશ પાઠદ્વારો છે, અને બારે મહિના જીવ માત્રને પ્રેમ બાંટાનું કરીએ તો પછી વેલેન્ટાઇન તે જેવો વિટેશી તહેવાર ઉજવવો ન પડે.

દમણાં એક યુવતીનું સગપણ થતાં તેણીએ તેણાં ભાવીપત્રીને પૂછ્યું કે સ્વામીનાં આપના પગારમાં મારું તો પુરુષ થઈ જો પણ આપનું શું થશે? એટલે છોકરાનાં પિતાએ જવાબ આપ્યો કે એ અનુષ્ઠાનમાં જમવાજરો, આવા માહીલામાં વેલેન્ટાઇન તે ઉજવવાની જરૂર પડે છે.

અને આ અગાઉ પણ હું લખી ચુક્યો છું

કે વેલેન્ટાઇન તે ચૌદ્દી કેઢ્યુંની એબાદીએ આવે છે

અને પ્રેમનાં આ તહેવાર પણી બરાબર નવ મહિલા બાદ ચૌદ્દી નવેમ્બરે "બાળાદિન"

આવે છે આ કોવો યોગનુંયોગ છે?

પદ્ધતિનાં વેલેન્ટાઇન તે ની માફક મધસ્ય

દેખે

એ શાહર્સર્સે પણ ઉજવાય છે, અને વિટેશી

પ્રજાને આવા દિવસો ઉજવતાં જોઈને આપણે

પણ એવા

વેવલાંદેંડાં

કરીએ છીએ,

સંતાનો

પોતાનાથી

અલગ રહેતા

જે

તે દિવસે સાતે સહેલીઓને મળતા

એ

દરાજ

ચિન્હિત વિસ્મય

છેદલાં પાણીથી ચાલુછે

સાહિત્યસર્જનનાં આઠ ગ્રંથો ઉગબેક ભાષામાં અનુવાદિત થયા છે અને ઉગબેક સાહિત્ય સારા એવા અંશો ટાગોર શૈલીથી પ્રભાવિત થયું છે. અન્નિતા પ્રીતમ. મુન્શી પ્રેમચંદ, કિશન ચંદ્ર વિગોરેનાં સર્જનથી પણ અમે પરિચિત છીએ.

તમને એ પણ કહું કે, અમારે ત્યાં 'બેદુજોન' નામનું એક છાપું છે જેમાં ટાગોર શૈલી રીતસર શીખવતા લેખો છપાતાં રહે છે. આ છાપાંનો ફેલાવો ૮૦,૦૦૦ નકલોનો છે.

તમે વખ્ઝો સુધી સોવિયત યુનિયનનાં તાબા હેઠળ રહ્યા છો. રશિયન સાહિત્યનો તમારા સાહિત્ય પર શું પ્રભાવ પડ્યો છે ?

ઘણો બધો પ્રભાવ પડ્યો છે. ઘણા બધાં સ્તરે, રશિયન સાહિત્ય અને ઉગબેક સાહિત્ય એકબીજામાં ભળી જાય છે. ટોલ્સ્ટોય, ચંખ્યોવ, હોસ્ટ્વેએવસ્કી જેવા રશિયન માસ્ટર્સ ત્યારે પણ અમારાં પ્રેરક હતાં, અત્યારે પણ છે.

ઉગબેક પ્રજી કવિતા સિવાય બીજુ શું વાંચવું પસંદ કરે છે ?

કવિતા સિવાય વાતાઓ, નવલકથાઓ ઘણી વાંચાય છે. ઉગબેક માર્કિયાનાં કરતૂતો તથા તેમની કાર્યશૈલી વિશે પણ અમે વાંચવાનું પસંદ કરીએ છીએ. બોલીવુડનાં કલાકારો વિશે અમારી ચાહના ગાંડપણ વટાવી જાય એ કક્ષાની છે. (સામે બેઠેલી ગુલખોમર નામની એક ઉગબેક યુવતી તરફ જોઈ હસ છિ... ગુલખામર ઉગબેક સંશોધક અને પત્રકાર છે અને બોલિવુડની હિરોઈન થવાનું સ્વાન સેવે છે. !)

અમારા વાચકો માટે કોઈ ખાસ સંદેશ ?

ભારત અદૂભૂત દેશ છે અને ભારતીયો લાગડીથી ઊભરાતાં રત્નકણો છે. દુનિયા જરેખર કેટલી નાની થઈ ગઈ છે ? આપણું સાહિત્યિક અને સાંસ્કૃતિક આદાનપ્રદાન રહ્યાસહ્ય અંતરને પણ ઓછું કરશો...

તમે લખેલ કોઈ કવિતા સંભળાવો...

(થોડુંક યાદ કરીને... અંગ્રેજીમાં કહી સંભળાવે છે)

હું ચીકણી માટી છું -

પ્રવાહી અને નબળી.

હું હંમેશા હથેળીઓ વચ્ચેથી

સરકતો રહું છું.

હું ગળતો રહું છું...

હું ગળતો રહું છું...

ડિઝિટ

કવિતા એટલે શબ્દોનો

ગરખો...

- મનસુખલાલ જવેરી,

કવિતા વિશેનાં . એક

વિવેચનાત્મક લેખમાં.